

Jogállamiság, EULEX

A Tanács 2010. április 26-án meglelégedéssel vette tudomásul az EULEX KOSOVO által ez idáig elért eredményeket. A misszió nehéz körülmények között dolgozik azon, hogy támogassa az igazságügyi és rendvédelmi szervek munkáját és előmozdítsa a jogállamiságot érintő reformokat, ideértve a kényes büntetőügyekkel kapcsolatos vádhatósági eljárásokat és ítélethozatalt is. A Tanács támogatását fejezte ki a misszió azon törekvése iránt, hogy fokozza a szervezett bűnözés és a korrupció elleni küzdelemre irányuló erőfeszítéseit.

AZ EULEX bírák nem nemzetközi jogot alkalmaznak, hanem a helyi jogot, ami kihívás a különböző országokból érkezett bírák számára. **A cél a joguralom (rule of law) elérése a helyi bírakkal való szoros együttműködéssel.** Az alkalmazandó jog kérdése a legérzékenyebb, jogértelmezési kérdésekben kell egyetértésre jutni a helyi bírakkal.

Az első nemzetközi bírót Mitrovicán helyezték el, betéve a helyi bírói tanácsba. Őt azonban rendre leszavazták a helyi bírák. Így jött az ötlet, hogy bíróságokként két nemzetközi bírát delegáltak, akik hármas tanácsban tárgyalnak egy helyi bírával. Ilyen tanácsfelállással kezdték elbírálni a súlyos

nemzetközi bűncselekményeket. Így került egy sor bíró – köztük a magyar is – 2001-ben Koszovóba. 2003-ban a nemzetközi bírák közreműködésével kezdtek meg a koszovói büntető anyagi és eljárási törvény megalkotását. Az új eljárási törvény elegye lett az angolszász és a kontinentális rendszernek. További hátránya, hogy a vádlottat csak valamennyi bizonyítás felvétele után hallgatják meg. A tárgyalás kétnyelvű tolmácsolással folyik, ami miatt kissé nehézkes. Koszovó szerb többségű északi részén albánbarátnak tartják az EULEX-et, és emiatt tartanak tőle. Koszovó albán többségű részén pedig az albánok félik, a szerbek támogatásával vádolva. Ez megnehezíti a nemzetközi bírák elfogadását. Az is probléma Mitrovicában, hogy a helyi bírák közül a szerbeket a szerb állam fizeti, így háromszorosát keresik az albánoknak. A „Koszovó Köztársaság” pecsétet nem fogadják el a szerbek, nem hajtják végre az ilyen pecsétű ítéleteket. Az emberek úgy érzik, nincs igazságszolgáltatás. Annak ellenére, hogy már nem hatályos, még mindig Koszovó tartományi büntetőjogszabályait írják be hivatkozással az ítéletekbe, mert csak ezt az ENSZ fennhatóság alatt született törvényt fogadják el a szerbek. A tárgyalás nyelve az angol, angol nyelvre kell lefordítani az összes releváns periratot. Helyi bíró az lehet, aki megfelelő szinten ki tud tölteni egy szakmai alkalmassági tesztet. A helyi minisztérium nevezi ki a bírót, de a mitrovicai bírák vonatkozásában tárgyalások folynak arról a szerb kormánnyal, hogy EULEX hatáskörbe kerüljön a kinevezés. A nemzetközi bírónak jelentkezési lapot kell kitölteniük, és ha adataik alapján megfelelnek a követelményeknek, meghallgatják őket. Előbb előadó bíróként, majd hamar tanácselnökként is kell tárgyalniuk.

Kezdeti műveleti képességének 2008. decemberi elérése óta az EULEX-misszió jelentős mértékben hozzájárult egy olyan közeg kialakításához, amelyben a koszovói lakosság egyre hangsúlyosabban követeli, hogy senki ne álljon a törvény felett. A vezető miniszterek, politikusok, magas rangú tisztviselők – köztük a Központi Bank elnöke –, a KLA egykori parancsnokai és üzletemberek

ellen indított nyomozásai révén a misszió komolyan megingatta a büntetlenség illúzióját.

Jelenleg több száz vizsgálat van folyamatban. Az EULEX bírái több mint 180 ítéletet hoztak már a legkülönbébb ügyekben, a korrupciót és szervezett bűnözést is ideértve. Mintegy 1150 meghallgatásra is sor került, az EULEX ügyészei pedig több mint 1300 ügyben működtek közre, ebből mintegy 50 ügy a szervezett bűnözéssel és csaknem 100 ügy a korrupcióval foglalkozott.

A misszió továbbá jelentős lépéseket tett az ember- és szervkereskedelem ellen folytatott küzdelemben, ennek leginkább kézzelfogható példái olyan fontos ügyek, mint a Tisza-ügy (embercsempészet) és a **Medicus-ügy (szervkereskedelem)**.

Több vizsgálat is folyamatban van az északon zajló bűnügyi tevékenységekkel kapcsolatban. Amióta az EULEX 2008 decemberében újra megnyitotta a mitrovicai bíróságot, miután az csaknem 9 hónapig zárva tartott, a nemzetközi bírák és ügyészek – egy többetnikumú, koszovói szerbekből és koszovói albánokból álló helyi személyzet támogatásával – nem kevesebb mint 35 tárgyalást folytattak le. Az EULEX megbízási körébe tartozó bűncselekményeket egy EULEX bíráiból és ügyészeiből álló csapat megfelelően kivizsgálja és elbírálja, abban az esetben is, ha a helyi bírák és ügyészek még nem tértek vissza. Egy helyi többetnikumú leltározó csapat komoly előrelépést ért el több ezer ügy aktájának felkutatása, újrendszerezése és iktatása terén.

Az EULEX-ügyészek feladata nyomozás és a vádhatósági feladatok ellátása, ezenkívül a koszovói ügyészek munkájának segítése, felügyelete és a tanácsadás is. Az EULEX-ügyészek nem tagozódnak be a koszovói ügyészségi rendszerbe, és **kizárólag a vezető EULEX- ügyész utasítási hatásköre terjed ki rájuk.**

Az EULEX-ügyészek általános esetben a koszovói ügyészekkel együtt dolgoznak, tehát itt is a bíráknál megismert vegyes panelekhez hasonló csoport dolgozik együtt. A vegyes csoportokon belüli vita esetén a körzeti ügyészség vezetője jogosult dönteni, az EULEX-ügyész kérése esetén azonban a vitát a vezető EULEX-ügyész és a koszovói legfőbb ügyész bírálja el közösen. Az EULEX-bíróhoz hasonlóan az EULEX-ügyész is a diszkrimináció elleni hatóság szerepét tölti be: az EULEX-ügyész ugyanis jogosult az eljárás folyamán bármikor a vezető EULEX-ügyész hozzájárulása esetén bármilyen nyomozati, illetve vádhatósági feladatot ellátni, ha a bűncselekmény sértettjét, vagy tárgyát diszkriminációs alapon érte a támadás. Az EULEX Törvény a koszovói ügyészek számára számos tájékoztatási kötelezettséget ír elő olyan ügyekben, melyek az EULEX-ügyészek, illetve később az EULEX-bírák hatáskörét érinthetik:

- a) az adott városi koszovói ügyésznek az elsőfokú ítéletről annak meghozatalát követő 72 órán belül értesítenie kell a körzetbe kinevezett EULEX-ügyészt, feltéve, hogy az eljárás tárgya az EULEX Törvényben meghatározott bűncselekmény és az első fokon eljáró bíróság a városi bíróság volt,
- b) a városi ügyészség vezetője informálni köteles az EULEX-ügyészt az EULEX Törvényben meghatározott bűncselekmény elkövetése miatt indult nyomozati, illetve vádhatósági eljárásban foganatosított eljárás cselekményekről,
- c) a körzeti vezető ügyész köteles értesíteni az ő vezetése alatt álló ügyészségen dolgozó EULEX-ügyészt az ügy koszovói ügyészre történő kiosztása előtt, ha az EULEX Törvényben meghatározott bűncselekmények miatt indult eljárásra az EULEX-ügyész hatásköre kiterjed.

Az EULEX-ügyészek jogosultak mind a folyamatban lévő, mind már lezárt ügyeket megvizsgálni, másolatot készíteni az ügyiratról és információt kérni, akár az ítélet végrehajtásáról is. Amennyiben a koszovói ügyész nem képes, vagy nem hajlandó az eljárás folyamán a hivatali kötelelességeit teljesíteni, és ez

az ügy megfelelő felderítését veszélyezteti, vagy a nyomozati, illetve vádhatósági eljárás befolyásolásának veszélye áll fenn, akkor a vezető EULEX-ügyész jogosult az adott koszovói ügyészség vezetőjét arra kérni, hogy jelöljön ki az ügyre egy másik koszovói ügyészt vagy EULEX-ügyészt. Ha ennek az adott koszovói ügyészség vezetője nem tesz eleget, akkor a vezető EULEX-ügyész és a koszovói legfőbb ügyész közösen oldja meg a problémát.

Az EULEX bevetése óta északon a csempészet mintegy 60%-kal visszaesett, ami Belgrád és Pristina számára egyaránt a bevételek reálnövekedését eredményezte. A kapuknál gyűjtött minden információt megosztanak Belgráddal és Pristinával, a belépő személyek nyilvántartását pedig egy központi adatbázisban végzik.

A misszió létrehozta a Mitrovica Akciócsoportot (TFM), amely az EULEX bűnügyi és vámügyi nyomozóiból, illetve ügyészeiből álló egység. Az akciócsoport célja, hogy a súlyos bűncselekmények ellen bűnügyi hírszerzésen alapuló rendészeti módszerekkel vegye fel a harcot, hogy a jogállamiság az Ibar folyótól északra és délre fekvő területeken egyaránt erősödhessen. A május 17-

én Zubin Potokban történt letartóztatás, amelynek során őrizetbe vettek egy szervezett bűnözésben való részvétellel gyanúsítható személyt, szintén az EULEX e téren folytatott tevékenységeiről tanúskodik.

Az EULEX északon folytatott tevékenységét a lakosság aktív tájékoztatása egészíti ki, például kábítószer-ellenes kampányok indítása révén.

2012. október 30-án tette közzé jelentését **az Európai Számvevőszék**, melyben a következőket olvashatjuk (europa.eu/rapid/press-release_ECA-12-41_hu.doc):

Az 1999-2007 közötti időszakban Koszovó összesen 3,5 milliárd EUR értékben kapott támogatást adományozóktól; ennek kétharmada az Európai Bizottságtól és uniós tagállamoktól származott. A 2007-2011 közötti időszakban az IPA és az EULEX útján nyújtott jogállamisági uniós támogatás összesen mintegy 0,7 milliárd eurót tett ki.

Koszovó kapja az egy főre jutó legtöbb uniós támogatást az egész világon, és itt zajlik az eddigi legnagyobb uniós polgári válságkezelési misszió, az EULEX is. Az Európai Számvevőszék ellenőrzést végzett a Koszovónak a jogállamiság területén nyújtott uniós támogatást illetően.

A Számvevőszék **megállapítása szerint ez a támogatás mindeddig nem volt eléggé eredményes.** Az uniós támogatás – elsősorban a vámhatóságoknál – elősegítette ugyan a kapacitásépítést, de a rendőrségnek és az igazságszolgáltatásnak nyújtott segítség csak mérsékelt sikert hozott. Koszovóban a szervezett bűnözés és a korrupció szintje jelenleg is magas. Az igazságszolgáltatásra továbbra is rányomja bélyegét a politikai jellegű befolyásolás, a hatékonyság és az átláthatóság hiánya, a jogérvényesítés gyengesége. Jelentős hiányosságok még, hogy Koszovóban kevés a kapacitás a koronatanúk védelmére, és nehézségekbe ütközik a tanúk külföldre költöztetése. Észak-Koszovóban a jogállamiság megteremtésében szinte nem történt előrelépés.

„A koszovói hatóságok nem kezelik eléggé kiemelten a jogállamiság kérdéskörét – nyilatkozta Gijs de Vries, a jelentésért felelős számvevőszéki tag –; és eredményesebbé kellene tenni az uniós támogatást.“

A többi nyugat-balkáni országgal ellentétben Koszovó esetében a függetlenséggel kapcsolatos közös uniós álláspont hiánya is gyengíti az uniós csatlakozás kilátásának ösztönző hatását. A Koszovónak nyújtott uniós támogatás korlátozott eredményessége a konkrét helyszíni körülményekkel magyarázható, többek közt azzal, hogy a függetlenség kikiáltásakor eleve alacsony szintről indult a jogállamiság kiépítése. Az ellenőrzés megállapítása szerint az EKSZ és a Bizottság hatékonyabb irányítása mellett az uniós támogatás mindazonáltal lehetett volna eredményesebb is. Ez a megállapítás az ellenőrzött időszakban bevezetett fejlesztéseik ellenére is érvényes.

Például a tagállamok túl kevés és nem kellően képzett munkaerőt küldtek ki az EULEX-hez, túl rövid időre. Az Europol és az EULEX közötti együttműködést jogi korlátok gátolják.

Az EU koordinációs mechanizmusait tovább kell tökéletesíteni, a nemzetközi közösséggel való koordinációt illetően is. Az uniós intézmények minden igyekezetükkel azon voltak, hogy összehangolják tevékenységüket a Koszovóban jelen lévő legnagyobb bilaterális adományozóval, az Egyesült Államokkal.

Az uniós intézkedések kevés eredményt hoztak a korrupció elleni küzdelemben, így az továbbra is komoly aggodalomra ad okot. Koszovó három korrupcióellenes testülete gyenge hatáskörrel rendelkezik, feladatköreik átfedik egymást. Hasonlóan bonyolult a közbeszerzés felügyelete is; ráadásul Koszovóban több mint 150 ajánlatkérő hatóság van. Noha ez a komplexitás és felszabdaltság megnöveli a korrupció kockázatát, az EU mégsem foglalkozott politikai szinten a kérdéssel.

A Számvevőszék javasolja többek között, hogy az EKSZ és a Bizottság hatékonyabban alkalmazza a szakpolitikai párbeszédet és a feltételrendszert. A jogállamiság koszovói erősítésére ösztönzően hathat a vízumliberalizáció lehetősége is. A vízumliberalizációhoz azonban az Unió 95 előfeltételt szabott, ami semmissé teheti ezt az ösztönző hatást. A szakpolitikai párbeszédnek a kiemelt feltételekre kellene összpontosulnia. A Számvevőszék javasolja, hogy a Koszovónak nyújtott jogállamisági támogatást kapcsolják össze konkrét referenciaértékekkel, és vegyék figyelembe az Unió belső biztonsági célkitűzéseit is.

A Medicus ügy – szervkereskedelem Koszovóban

Októberben részt vettünk a Prishtinai Kerületi Bíróságon tartott Medicus ügy tárgyalásán, amelyen távmeghallgatásra került sor, egy német orvos tanút hallgatott meg a Prishtinai Kerületi Bíróság.

A Medicus ügy háttere:

Az Európai Parlament emberi jogi bizottságának hivatalosan 2010. december 16-án közzétett határozattervezete (draft resolution) – a koszovói szervkereskedelemtől szóló információkat mutatta be. (A jelentést Dick Marty svájci szenátor készítette, aki korábban svájci ügyészként dolgozott és az Európa Tanács megbízásából 2005-ben a CIA titkos börtöneinek vizsgálatával foglalkozott. http://nol.hu/kulfold/szervbizniszbol_a_kormanyfoi_szekbe_)

A Marty jelentés lényege, hogy az 1999-es koszovói háborút követő zavaros időszakban, amikor a nemzetközi erők még nem voltak urai a helyzetnek, meghatározatlan számú szerbet elraboltak, megölték őket, és Albániában kioperált szerveiket külföldön értékesítették.

Január 13-án Thaçi levelet írt az Európa Tanács elnökének, amelyben leszögezte: Mivel a jelentés számos komoly vádat tartalmaz, úgy véli, hogy ezek nem maradhatnak válasz nélkül. Ezért arra ösztönözte az összes illetékes autoritást, különösen az EULEX-et, hogy tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy feltárják, hogy mi történt.

A Medicus-ügy számai visszavezethetők a 90-es évek végére, amikor Carla del Ponte, a volt Jugoszláviával foglalkozó hágai Nemzetközi Törvényszék volt főügyésze azt állította, hogy Koszovóban több mint háromszáz nem albán személyt raboltak el.

Az ügy az után került a hatóságok látókörébe, hogy a pristinai repülőtéren rosszul lett egy török férfi, akinek egyik veséjét előzőleg a klinikán átültették egy izraeli férfi szervezetébe. A nyomozás során kiderült, hogy a szervkereskedelem áldozatainak - a donoroknak - 20 ezer dollárt (több mint 3 és fél millió forintot) ígértek a veséjükért, a betegeknek pedig 80-100 ezer eurót kellett fizetniük (nagyjából 25 millió forint). A donorkat kelet-európai és közép-ázsiai országok szegényei közül toborozták.

A Medicus ügyben 2011 októberében az EU koszovói missziója (EULEX) égisze alatt indítottak eljárást. A legérzékenyebb koszovói ügyekben eljáró EULEX több mint egy hónappal az után erősítette meg a vádemelést, hogy az Európa Tanács elfogadta Dick Marty svájci szenátor jelentését, amely szervkereskedelemmel és szervezett bűnözéssel hozta összefüggésbe Hashim Thaci koszovói kormányfőt és a koszovói albánok egykori gerillahadseregének, a Koszovói Felszabadítási Hadseregnek (UCK) több más volt vezetőjét. Ezt a tevékenységet állítólag a szerb fegyveres erőkkel vívott 1998-1999-es fegyveres konfliktus alatt és után végezték. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110613-vadat-emeltek-koszovoban-ket-ember-ellen-illegalis-szervkereskedelem-miatt.html>

Amint azt a Kommerszant megírta, a múlt év áprilisában az EULEX a Medicus-ügyben jogsegélyt kért az orosz Külügyminisztériumtól. A nyomozás során kiderült, hogy két orosz polgárt hivatalosan is sértettek ismertek el: mindkettőjüknél eltávolították a bal vesét - a későbbi átültetés céljából-, majd az ígértnél sokkal kevesebbet fizettek nekik.

Az ügyben eredetileg hét személy ellen emeltek vádat, de az EULEX több hónapos vizsgálódás után négy vádiratot hagyott jóvá, amely tiltott egészségügyi tevékenységet és hivatali hatalommal való visszaélést ró a vádlottak terhére. A vádlottak között van Ilir Rrecaj volt egészségügyi minisztériumi tisztségviselő, aki működési engedélyt adott az átültetéseket végző pristinai Medicus klinikának - jóllehet Koszovóban tilos ilyen műtétet végezni -, valamint Lufti Dervishi neves urológus.

A hét vádlott között szerepelt a koszovói sajtóban "török Frankensteinként" emlegetett Yusuf Sonmez is. A török orvost a koszovói hatóságok kérésére

január közepén Törökországban őrizetbe vették, kihallgatták, igaz, utána elengedték.

A vád szerint Harel kapcsolatba lépett veseátültetésre váró emberekkel, és a pristinai Medicus klinikára hozott szegény országokból szervdonorokat veseátültetésre. A műtéteket feltehetőleg a Koszovóban "török Frankensteinként" emlegetett Yusuf Sonmez végezte.